

Rapport 2013:26

Bollerups säteri 3:5

Bollerups socken, Tomelilla kommun.
Arkeologisk förundersökning 2013

Therese Ohlsson

sydsvensk
arkeologi

Rapport 2013:26

Bollerups säteri 3:5

Bollerup socken, Tomelilla kommun.
Arkeologisk förundersökning 2013

Therese Ohlsson

Fornlämningsnr: 13
Bollerups säteri 3:5, Bollerup
socken
Tomelilla kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Erlandsrovägen 5

218 45 Vintrie

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2013 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2013:26

Omslag: Bildstensfynd. Foto: Therese Ohlsson

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Metod och arkeologiska resultat	7
Tillvägagångssätt	7
Ettapp 1	7
Ettapp 2	8
Sammanfattning	9
Administrativa uppgifter	11

Fig. 1. Bollerup i Tomelilla kommun, Skåne.

Fig. 2. Schaktet markerat med svart i vallgravskanten.

Sammanfattning

Med anledning av reparation av norra vallgravsmuren vid Bollerups borg genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne (Lst dnr 431-1976-2013). Undersökningsområdet är beläget inom Bollerups medeltida bytomt registrerad som fornlämning nr 13 i Bollerups socken (centralt inom bytomten finns borg-holmen med vallgrav belägen). Den arkeologiska kontrollen utfördes av Sydsvensk Arkeologi AB.

Undersökningens sökande var Bollerups Lantbruksinstitut.

Arbetet med muren delades upp i fem etapper där man bit för bit tog ner den befintliga vallgravsmuren för att på nytt bygga upp en ny vallgravsmur samt stärka den bakom. Vid de arbetsmoment där muren plockades ned tillkallades arkeologisk personal för att dokumentera eventuella arkeologiska lämningar.

Vid första tillfället framkom det nordöstra hörnet av en byggnad samt en del av en stenläggning. Den påträffade byggnaden löpte i nordsydlig riktning.

Det andra tillfället medförde att ytterligare en stenmur påträffades, troligen det nordöstra hörnet av en byggnad. Öster om denna mur (1-2 m) framkom en hel del rasering med kalkstensflis som verkade vara från rivning av en byggnad. I den framkomna muren påträffades samma typ av kalkstensflis/plattor.

Inledning

Med anledning av reparation av norra vallgravsmuren vid Bollerups borg genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne (Lst dnr 431-1976-2013). Undersökningsområdet är beläget inom Bollerups medeltida bytomt registrerad som fornlämning nr 13 i Bollerups socken och centralt inom bytomten finns borg-holmen med vallgrav belägen. Den arkeologiska kontrollen utfördes av Sydsvensk Arkeologi AB och personal var Therese Ohlsson.

Undersökningens uppdragsgivare var Bollerups Lantbruksinstitut.

Läge och topografi

Bollerup ligger på Österlen, ca 8 km sydost om Tomelilla, omgivet av svagt böljande fullåkersbygd. Jordarten domineras av lerig morän med inslag av moränfinlera, morängrovlera samt sedimentär bergrund.

Byn domineras i den centrala delen av borg och borgholme, omgiven av en vallgrav, med kyrkan åt nordost och stora stallbyggnader i norr.

Historik och fornlämningsmiljö

Ortnamnet, i äldsta kända form Bullathorp, består av ändelsen -torp i betydelsen nybygge samt förleden Bulle – troligtvis ett mansnamn.

Den romanska stenkyrkan med runt torn byggdes på 1100-talet och välvdes på 1400-talet. Korpartiet med korsarmar och absidformad sakristia tillkom 1869.

Godset är känt sedan 1200-talets mitt, då i släkten Dues ägo. Den medeltida huvudbyggnaden, det fasta huset, har sannolikt fått sin form vid 1400-talets slut genom att två äldre stenhus byggts samman. En ny huvudbyggnad uppfördes i mitten av 1800-talet. På 1700-talet besökte kommissionslantmätare Johan Lorents Gillberg (1726 – 93) Bollerup i sitt uppdrag att författa en beskrivning över länet. Han skriver då bl. a. att det funnits dubbla vallgravar kring borgen, något som man idag inte kan se några spår av (Wallin 2007:46), inte heller framgår det med någon tydlighet på 1754 års eller 1776 års karta.

Metod och arkeologiska resultat

Tillvägagångssätt

Arbetet med muren delades upp i fem etapper där man bit för bit tog ner den befintliga vallgravsmuren för att på nytt bygga upp en ny mur samt stärka den. Vid de arbetsmoment när muren plockades ned tillkallades arkeologisk personal för att dokumentera eventuella arkeologiska lämningar.

Ettapp 1

Vid det första tillfället framkom en grundmur, tjocka raseringslager samt en del av en stenläggning. I raseringen påträffades bl. a. en del av en bildsten med en fransk lilja (se omslag) samt golvtegel.

Den mur som påträffades verkade vara det nordvästra hörnet av en byggnad med ett lager med utvändig puts på hörnets västra del. Byggnaden gick i nordsydlig riktning.

Insidan av denna byggnad har troligen klätts med tegel som placerats med kopparna inåt även denna sida hade ett lager puts. Eventuellt är det någon form av nisch då det ser ut att svänga inåt igen där tegelstenarna upphör i öster. Bruket mellan grundstenarna och teglet var gult och grusigt. Stenarna var placerade i ett brungrått lager som bestod av lerig silt.

Fig. 3. Muren sett från norr.

Fig. 4. Den äldre stenläggningen av flata stenar.

Öster om muren framkom ett område med en stenläggning. Stenarna var flata och lagda direkt på sterilen ca 1,75 m ner från befintlig marknivå. Stratigrafiskt tillhör de ett tidigare skede än byggnaden. Sterilen bestod av gul, något sandig lera.

Etapp 2

Den andra etappen genomfördes (130220) under vädermässigt besvärliga förhållanden. Det var fruset och snöade ganska kraftigt vilket ledde till att muren togs fram och dokumenterades väldigt hastigt.

Den mur som påträffades vid denna etapp var troligen det nordöstra hörnet av en byggnad. Öster om denna mur (1–2 m) framkom en hel del rasering med kalkstensflis som verkade vara från rivning av en byggnad. I den påträffade muren fanns samma typ av kalkstensflis/plattor och bruket mellan murstenarna var gult och smuligt. Den övre stenen i muren framkom ca 0,8 m ner från befintlig marknivå och muren fortsatte sedan ner till 1,6 m ner från befintlig marknivå. Det såg ut som stenarna vilade på mörkbrun matjord, men det är något osäkert om muren fortsätter ytterligare ner.

Fig. 5. Den delvis framtagna muren.

Sammanfattning

De två första etapperna innebar att hörn av två olika byggnader påträffades. Det är osäkert när de raserats men materialet i raseringen pekar på en senmedeltida-tidigmodern datering, vilket dock inte daterar grundläggandet av byggnaderna.

Referenser

- Gillberg, L. 1767. Historisk, oeconomisk och geographisk beskrifning öfver Christianstads län uti hertigdömet Skåne. Lund.
- Kockum, J. 2010. Värmekulvert och dränering inom Bollerups säteri. Arkeologisk förundersökning 2009-2010. Rapport 2010:21. Sydsvensk Arkeologi AB.
- Wallin, J. 2007. Riddaren och gälkaren Tue Galens frälseuppror i Skåne år 1377 mot drottning Margrethe av Danmark. Saxo. Kulturhistoria för Skåneland. Nr 19 Essäer.

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB projektnummer: 130008

Länsstyrelsen i Skåne dnr: 431–1976–2013

Datum för beslut: 2013-01-24

Län: Skåne

Kommun: Tomelilla

Socken: Bollerup

Fastighet: Bollerup Säteri 3:5

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

X koordinat: 6149898

Y koordinat: 439697

Fältarbetstid: 130201–130220

Antal arbetsdagar: 2

Antal arkeologtimmar: 6

Exploateringsyta: -

Undersökt yta: -

Personal: Therese Ohlsson

Uppdragsgivare: Bollerup Lantbruksinstitut

Tidigare undersökningar: SA 120064

Fynd: LUHM 32215

Dokumentationsmaterial: A4 ritning, digitala foton. Regionmuseet Kristianstad.

Kostnader: 13 100 kr exkl. moms

Sydsvensk Arkeologi AB rapportserie 2013

1. Bunkeflostrand 21:3, del av, Bunkeflo socken, Malmö kommun, AU 2012. Joakim Frejd.
2. Pilbladet 1 (f.d. del av Sallerup 180:36), fornlämning nr 32 i Södra Sallerups sn, Malmö kommun, FU 2012. Joakim Frejd & Elisabeth Rudebeck
3. Krokiga gatan och Åbogatan. Åhus socken, Kristianstads kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Ing-Marie Nilsson.
4. Norra Sandby ödekyrkogård. Sandby 68:1, Norra Sandby socken, Hässleholms kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Ing-Marie Nilsson.
5. Bollerups säteri 3:5, fornlämning 13, Bollerups sn, Tomelilla kn. FU 2012. Per Sarnäs.
6. Bäckaskog 1:17, Kiaby sn, Kristianstad kn. FU 2011. Tony Björk.
7. Tjörneröd och Högestad. Arkeologisk inventering och kulturmiljövärdering för vindbruksparaker. Del Tjörneröd. 2013. Bertil Helgesson.
8. Tjörneröd och Högestad. Arkeologisk inventering och kulturmiljövärdering för vindbruksparaker. Del Högestad. 2013. Bertil Helgesson.
9. Östraby kyrka. Arkeologisk förundersökning i samband med golvomläggning 2013. Ing-Marie Nilsson.
10. Kronotorp 3, Augerum sn, Karlskrona kn. Arkeologisk förundersökning 2012. Therese Ohlsson.
11. Citadellstaden 2:1, Landskrona stad, Landskrona kommun. Arkeologiska förundersökningar 2011. Joakim Frejd.
12. Limhamn 155:355 m.fl. Hyllie sn, Malmö stad. Arkeologisk förundersökning 2012. Åsa Berggren.
13. Östra Centrum i Kristianstad. Fastigheten Kristianstad 4:4 m fl., Kristianstads kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Ing-Marie Nilsson.
14. Vintrie Park. Grav och gård, 4000 BC–1712 AD. Malmö kommun. Arkeologisk slutundersökning 2011. Kristian Brink & Karina Hammarstrand Dehman.
15. Näsby 35:1 och 35:4, Kristianstad sn, Kristianstads stad och kommun. Arkeologisk utredning steg 1, 2013. Ulla Isabel Wolfe
16. Innerstaden 1:14 – Skomakaregatan och Gyllenstjärna 29, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Per Sarnäs.
17. Innerstaden 31:10, fornlämning 20, Malmö kommun, Malmö stad. Arkeologisk förundersökning 2012. Per Sarnäs.
18. Näsby 35:47, Kristianstad, Kristianstad kn. AU 2013. Tony Björk.
19. Torsken 1, Benmöllan 1 & Hamnen 21:147, Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Per Sarnäs.
20. Niagara 2 & 3 samt Hamnen 21:137, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2012–2013. Per Sarnäs.
21. Lärkan 10, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Per Sarnäs.
22. Yngsjö 14:59 m.fl., Åhus socken, Kristianstad kommun. AU 2012-13. Tony Björk.
23. Vä 157:5 och 157:9, Vä socken, Kristianstad kommun. AU1 2013. Tony Björk.
24. Färlöv 5:4 mfl., Färlöv socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk utredning steg 2 och arkeologisk undersökning 2011. Ylva Wickberg.
25. Hammar 9:21 m fl. Särskild undersökning 2010-2011. Bertil Helgesson, Charlotte Fabeck, Thomas Linderöth & Peter Skoglund.
26. Bollerups säteri 3:5. Bollerups socken, Tomelilla kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Therese Ohlsson